

джів та інші. Але при цьому над ними було поставлено центральний наглядовий орган – Департамент соціального страхування, а також різко обмежено самоврядування за рахунок заміни виборних рад на урядових комісарів. Це ще більше посилює прояви бюрократії та корупції у сфері медичного страхування. Так і не було вирішено ряд типових для лікарняних кас проблем, які перекочували до їхніх правонаступників – соціальних страхових компаній. Особливо гострим залишався конфлікт між лікарями та страховими чиновниками, який не вдалося вгамувати до початку Другої світової війни. Цьому завдав цілий ряд об'єктивних і суб'єктивних причин, які потребують більш вагомого і деталізованого вивчення, яке неможливо здійснити в рамках цієї наукової статті.

¹ Фуртак І. Історичні аспекти державного управління впровадженням страхової медицини в Україні. / І. Фуртак // Ефективність державного управління [Текст] : зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України. – Вип. 25. – Львів, 2010. – С. 71.

² Історія страхової медицини [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу : <http://intranet.tdmu.edu.ua>

³ Фуртак І. Вказана праця. – С. 70.

⁴ Давибида Л. Стан охорони здоров'я у Станіславському воєводстві в 1921–1939 рр. / Л. Давибида // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2012. – Ч. 20–21. – С. 183.

⁵ Anna Ordyczyńska. Historia inspekcji sanitarnej w Leżajsku [Електронний ресурс] / Ordyczyńska Anna. – 2012. – Режим доступу : <http://aord.republika.pl>

⁶ Państwowa zasadnicza ustawa sanitarna // Dziennik Praw. – 1919. – № 15. – S. 326.

⁷ Dekret o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby. Postanowienia ogólne // Dziennik Praw. – 1919. – № 9. – S. 68.

⁸ Там само. – S. 70.

⁹ Ustawa z dnia 19 maja 1920 r. o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby // Dziennik Ustaw. – 1920. – № 44. – S. 725.

¹⁰ Dariusz Jakubiec. Kasy chorych [Електронний ресурс] / Jakubiec Dariusz . – 2005. – Режим доступу : <http://www.muzeum.warszawa1939.pl>

¹¹ Державний архів Івано-Франківської області (далі – Держархів Івано-Франківської обл.), ф. 2. Станіславське воєводське управління, оп. 4, спр. 5. Статут Надвірнянської повітової лікарняної каси, арк. 5.

¹² Держархів Івано-Франківської обл., ф. 2, оп. 4, спр. 28. Статут Львівського окружного союзу лікарняних каси, арк. 1–3.

¹³ Zygmunt Wiśniewski. Lekarz – wolny najmita / Wiśniewski Zygmunt // Gazeta Lekarska. – 2006. – Nr. 1 (181). – S. 42.

¹⁴ Świątecki. S. Lekarzy a Kasy Chorych / S. Świątecki. – 1925. – S. 16–18.

¹⁵ Герасимович Іван. Хождение по муках українського подання у львівській Касі хорих [Електронний ресурс] / Іван Герасимович // Діло. – 1929. – 20 лип. – Режим доступу : <http://www.ult.lviv.ua/index.php?newsid=1359>

¹⁶ Andrzej Baszkowski. Skutki wprowadzenia powszechnych ubezpieczeń zdrowotnych na Życie zawodowe lekarzy polskich do roku 1950 / Baszkowski Andrzej. – Poznań, 2010. – S. 25–27.

¹⁷ Фуртак І. Вказана праця. – С. 72.

¹⁸ Dariusz Jakubiec. Kasy chorych [Електронний ресурс] / Jakubiec Dariusz . – 2005. – Режим доступу : <http://www.muzeum.warszawa1939.pl>

¹⁹ Ustawa o świadczeniach [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.profinfo.pl/img/401/pdf40152416_4.pdf

²⁰ Wojciech Organiściak. Prawo ubezpieczeń społecznych II Rzeczypospolitej (Szkielet dla celów dydaktycznych). / Organiściak Wojciech // Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego. Z Dziejów Prawa. T. 3 (11). – Katowice, 2010. – Nr. 2763. – S. 144.

²¹ Dariusz Jakubiec. Ubezpieczalnie społeczne [Електронний ресурс] / Jakubiec Dariusz . – 2005. – Режим доступу : <http://www.muzeum.warszawa1939.pl>

²² Piotr Tolko. 75 lat, jak jeden dzień / Tolko Piotr // W Zwierciadle Czasu. 75 lat Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. – Warszawa, 2009. – S. 10.

²³ Державний архів Тернопільської області, ф. 4. Збарзьке повітове староство, м. Збарж, оп. 2, спр. 648. Розпорядження Тернопільського воєводського управління про скликання з'їзду повітових лікарів, протокол з'їзду і доповідь лікаря про стан гігієни і громадської опіки на території Збарзького повіту, арк. 24.

УДК: 94(470+477)“1919”

© Ярослав Штанько (Івано-Франківськ)

СХІДНА ГАЛИЧИНА У ПОЛІТИЧНИХ ПЛАНХ БІЛОГО РУХУ ПІВДНЯ РОСІЇ (1919 р.)

У статті автор простежує проблему державно-правового статусу Східної Галичини у політичній діяльності керівництва Білого руху Півдня Росії, розробку та спроби реалізації політичних планів командування Збройних сил Півдня Росії щодо регіону.

Ключові слова: Білий рух Півдня Росії, Збройні сили Півдня Росії, Східна Галичина, Західно-Українська Народна Республіка.

Я. Штанько

Восточная Галичина в политических планах Белого движения Юга России (1919 г.)

В статье автор прослеживает проблему государственно-правового статуса Восточной Галичины в политической деятельности Белого движения Юга России, разработку и попытки реализации политических планов командования Вооруженных сил Юга России относительно региона.

Ключевые слова: Белое движение юга России, Вооруженные силы Юга России, Восточная Галичина, Западно-Украинская Народная Республика.

Eastern Halychyna in the Political Plans of the White Movement of Southern Russia (1919)

In this article the author studies the problem of the state and legal status of Eastern Halychyna in the political sphere of the White Movement of Southern Russia, development and attempts of implementation of political plans of the Armed Forces of the Southern Russia concerning the region.

Key words: The White Movement of Southern Russia, Armed Forces, Eastern Halychyna, Western Ukrainian People's Republic.

Хвиля революційних потрясінь у Європі у 1917 – 1918 рр. дала поштовх для початку національно-державного відродження багатьох поневолених націй, одночасно зумовивши розпад двох найбільших континентальних імперій – Російської та Австро-Угорської. Проте розпад багатонаціональної держави, якою була Російська імперія, супроводився намаганням певних суспільних сил розпочати зворотний – реінтеграційний – процес. Таку функцію взяв на себе Білий рух Півдня Росії, керівництво якого поставило за мету не тільки боротьбу проти більшовизму, але й відновлення кордонів неіснуючої вже імперії.

Особливий інтерес для Білого руху становила Україна як одна із найважливіших складових імперії. Однак вивчення політики Білого руху стосовно “українського питання” буде неповним без аналізу місця і ролі у його політичних планах Східної Галичини.

Необхідно констатувати відсутність у вітчизняній історичній науці спеціальних розвідок, які б стосувалися дослідження політики власне Білого руху щодо Східної Галичини, хоча у низці праць вітчизняні історики торкаються питання взаємин Західно-Української Народної Республіки (далі – ЗУНР) та Білого руху¹. Російські ж учені, зокрема О.І. Ушаков та В.П. Федюк, лише підтверджують факт зацікавлення керівництва Збройних сил півдня Росії (далі – ЗСПР) долею Східної Галичини, не здійснюючи детального аналізу його політики². Отже, з огляду на вищезазначене актуальною науковою проблемою є здійснення аналізу місця і ролі Східної Галичини у політичних планах Білого руху півдня Росії. З'ясування цієї проблеми дозволить не тільки повніше висвітлити політичну діяльність Білого руху, який у 1919 р. сягнув апогею своїх військових успіхів, але й розкрити особливості історії українських земель у період драматичних змагань за національну державність.

У політиків з білого табору та самого Головнокомандувача ЗСПР А.І. Денікіна “виробився твердий і незмінний погляд на національну, релігійну і культурну єдність російського народу в особі трьох його гілок – великоросійської, малоросійської та білоруської”, які відрізнялись лише місцевими особливостями³. Отже, претензії Білого руху поширювалися на практично всі території, що входили до складу Російської імперії до 1917 р., в тому числі на більшу частину українських земель на підставі мовних, релігійних, культурних та політичних критеріїв.

Однак серед територій, які безумовно повинні були входити до складу відновленої зусиллями Білого руху Російської держави, Східна Галичина була відсутня. Південна Росія (тобто Україна) мала бути поділена на ряд автономних областей, які, в свою чергу, складалися з кількох губерній, що різнилися між собою фізико-географічними, етнографічними, економічними та історико-політичними ознаками⁴. При застосуванні такого принципу Україна поділялася на три області: Південно-західний край чи Правобережна Малоросія (Київська, Волинська, Подільська губернії); Лівобережна Малоросія (Чернігівська, Полтавська, Харківська губернії); Новоросія або Південна степова область (Херсонська, Катеринославська, частина Таврійської та Бессарабська губернії)⁵.

Відсутність у керівництва Білого руху Півдня Росії претензій на етнічноукраїнську Східну Галичину пояснюється тим, що офіційно вона перебувала в іншій політичній категорії, ніж Наддніпрянина, – Східна Галичина ніколи не була частиною Російської імперії. Навіть якщо анексія цієї території була однією з причин вступу Росії у Першу світову війну, головним завданням Білого руху була реставрація саме довоєнної територіальної цілісності Росії⁶. Тому, якщо питання державної приналежності земель Наддніпрянської України однозначно розглядалося Білим рухом як внутрішня справа Російської держави, то державно-правове становище Східної Галичини набувало статусу міжнародної проблеми, що торкалася інтересів багатьох держав.

Перш за все, мова йде про відновлену Польську державу. За інформацією, якою володів А.І. Денікін, територіальні претензії поляків поширювались на Литву, Білорусію, Волинь та Східну Галичину⁷. На початку вересня 1919 р. до Таганрога, де розміщувався штаб ЗСПР та сам А.І. Денікін, прибула польська військова місія, яку очолював генерал А. Карніцький. Головним завданням місії було з'ясування ставлення керівників Білого руху до питання про територіальні компенсації Польщі в обмін на допомогу проти більшовиків. Однак у ході переговорів Денікін вказав на несвоечасність остаточного розв'язання цього питання і наполягав на збереженні “тимчасового кордону” (який факти-

чно охоплював етнографічні межі Польщі). Долю прикордонних земель мали вирішити спільно польська та майбутня загальноросійська влада⁸.

Отже, керівництво Білого руху не висувало офіційних претензій на українську частину Галичини, хоча одночасно заперечувало наявність такого права у поляків. Зокрема, представник Росії у Франції В.О. Маклаков у розмові з галичанином М. Лозинським заявив, що Росія не претендує на Східну Галичину, а її народ має право на самовизначення⁹.

Слушну думку з цього приводу висловив польський дослідник А. Юзвенко. Він зауважив, що незважаючи на важливість для Збройних сил півдня Росії спільного наступу з поляками, ніхто з керівництва Білого руху не звертався до Польщі з офіційним проханням про надання військової допомоги. Причиною, вважає дослідник, було небажання А.І. Денікіна платити за одержану підтримку територіальними поступками на користь Польщі¹⁰. Дійсно, якщо проаналізувати єдиний лист Денікіна до Ю. Пілсудського на початку грудня 1919 р., то в ньому не було чітко висловленого прохання про допомогу, зате йшлося про польське “прагнення до захоплення російських земель, не виправдане стратегічною обстановкою”, про введення у них системи управління, що заперечує російську державність і має характер колонізації, та важке становище православної церкви на окупованих поляками землях¹¹.

Разом з тим Східна Галичина розглядалася політиками з білого табору як територія, що етнічно, культурно і релігійно тяжіє до Росії. Всі “українофільські” прояви вважалися виключно політичним явищем, інспірованим німцями та австрійцями. Навіть українська мова вважалася штучною літературною мовою, створеною спільними зусиллями “австрійських німців, поляків та місцевих російських політиканів” для боротьби із “староруською” партією (тобто москвофілами) в Галичині¹². Саме тому на підконтрольній Білому рухові території заохочувалась діяльність громадських організацій, що виступали за приєднання Східної Галичини до Росії – в Катеринодарі діяло Червоно-руське товариство, яке виступало за возз’єднання західноукраїнських земель з Росією¹³, а у жовтні 1919 р. у Києві було створено “Карпато-руський” комітет, який вважав Східну Галичину частиною єдиної великої Росії¹⁴.

Крім того, вагомого значення надавалось підтримці діяльності власне східногалицьких громадсько-політичних організацій, які виступали за входження Східної Галичини до складу Росії. Військовий представник російських армій у Парижі генерал Д.Г. Щербачов писав у квітні 1919 р. А.І. Денікіну: “Галицький народ та його діячі цілком підтримують гасло “Єдина Велика Росія” і серед них навіть мови немає про утворення якоїсь України. Тому вкрай важливо їм показати, що ними цікавляться та цінують їхні патріотичні прагнення”¹⁵.

Характерним прикладом стала діяльність Російського виконавчого комітету (РВК), створеного на початку грудня 1918 р. у Львові. Комітет відразу ж визначив своє політичне обличчя, видавши 16 грудня 1918 р. маніфест до російського населення Прикарпаття, в якому на основі права самовизначення народів поставив вимогу об’єднання всіх російських земель у одну державу з включенням Галицької, Буковинської та Угорської Русі. До речі, діячі, що ввійшли до складу комітету, ще наприкінці листопада 1918 р. протестували проти “привласнення Українською Національною Радою виключного права представляти ”малоросійське” населення Східної Галичини” і заявляли про бажання російського населення Прикарпаття з’єднатися в одне ціле з Російською державою¹⁶.

Практично відразу ж після свого виникнення РВК розпочав пошуки контактів із керівництвом Білого руху. Член комітету Д. Марков був відряджений до Парижа з доповідною запискою дипломатичному представникові білих армій С.Д. Сазонову, а до А.І. Денікіна було відправлено Е. Бальницького. Проте спочатку обидва делегати відвідали Прагу на початку січня 1919 р. і вручили президентові Чехословацької республіки Т. Масарикові резолюції, прийняті на одному із засідань РВК. Найголовнішими з них були наступні: російський (малоросійський) народ Прикарпаття бажає безумовно приєднатися до Російської держави і ніколи не змиритися із захопленням Червоної Русі Польщею; допустити представників РВК як складову частину делегації Росії на Паризькій мирній конференції до участі в нарадах із питань, що стосуються долі “російського” народу Прикарпаття¹⁷.

Доречно зауважити, що паралельно ідея використати для визволення Східної Галичини з-під польської окупації вплив Білого руху та його підтримку державами Антанти для об’єднання українських земель у федерації з Росією виникла у дипломатичних представників ЗУНР у Парижі – В. Панейка та С. Томашівського – у травні 1919 р. Зокрема, у серпні того ж року В. Панейко писав послові ЗУНР у Відні Сінгалевичу: “...зостається... нам, галичанам, одне раціональне устремління: будувати на спільку з демократичними елементами великоруськими велику російську федерацію, яка єднала б у собі всі українські землі, у тому числі й Галичину...”¹⁸.

Окрім підтримки різноманітних організацій, які виступали за приєднання української частини Галичини до Російської держави, керівництво Білого руху розробляло власні політичні комбінації стосовно Східної Галичини. Зокрема, начальник місії з вербування до лав ЗСПР полонених вояків колишньої російської та австро-угорської армій в Італії, Чехословаччині та інших країнах генерал-майор Заустинов подав у липні 1919 р. Д.Г. Щербачову документ під назвою “План дій для захисту російської справи в Галичині”¹⁹. Підкреслюючи важливість цієї проблеми, він писав: “...якщо кінцевим результатом світової війни не буде об’єднання всіх російських племен, в тому числі і карпаторосів, в одній державі... то в найближчому майбутньому російський народ буде змушений вести нову війну за це об’єднання”²⁰.

Перед автором “Плану дій...” у Катеринодарі було поставлене завдання: з’ясувати можливість здійснення невідкладного возз’єднання Східної Галичини з Росією. З цією метою Заустинов у липні 1919 р. відбув у відрядження до Італії та Чехословаччини і, оцінюючи результати поїздки, він зауважував, що для надання урядового характеру протестам проти поділу Галичини на мирній конференції потрібно створити місцевий російсько-галицький уряд, підпорядкований всеросійському дипломатичному представництву²¹. Необхідною умовою для створення цього уряду Заустинов вважав наявність невеликої, але вільної території та збройних сил. Відповідно, він пропонував сформувати в Чехословаччині російський загін під приводом боротьби з угорськими більшовиками і окреслював наступні варіанти подальшого розвитку подій: 1) отримання цим загоном контролю над російською Галичиною за дорученням Антанти в ролі її військ до проведення плебісциту в регіоні; 2) опанування загоном української території (4-х східних повітів) за згодою українців з метою утворення самостійного російського уряду Галичини; 3) захоплення частини території, що відійшла до поляків. Кінцевою метою цих заходів мало стати відтермінування рішення про Галичину як таку, що перебуває у стані війни, до того часу, поки відновлена Росія не виступить на міжнародній арені повноправним партнером країн Антанти²². Отже, ключовими елементами для реалізації запропонованого Заустиновим плану була наявність проросійських збройних сил та русофільського уряду у Галичині.

З цього приводу доречно відзначити, що у складі спочатку Добровольчої армії, а згодом Збройних сил Півдня Росії існував Карпато-російський загін, спочатку як окрема рота у Чехословацькому піхотному батальйоні, а влітку 1919 р. – як окремих Слов’янський полк. Переважну частину особового складу цієї частини становили вихідці з Галичини²³. Вони, зокрема, активно використовувалися для агітації у лавах Української галицької армії (далі – УГА)²⁴.

Отже, вищенаведені факти дають підстави дещо доповнити комплекс мотивів керівництва Білого руху щодо укладення військового альянсу з УГА.

Безперечно, що першочерговими для А.І. Денікіна та його оточення були міркування воєнної доцільності. Війська ЗСПР у цей період відчувають ряд воєнних труднощів – розпочинається контрнаступ Червоної армії у районі Воронежа, тилові комунікації руйнуються повстанцями, продовжується війна із збройними силами Української Народної Республіки (далі – УНР) та ЗУНР, які відтягують на свій фронт частину сил денікінців. Володіючи інформацією про певні тертя у взаєминах керівництва УНР та ЗУНР²⁵ та складне становище українських військ, командування ЗСПР сподівалось ліквідувати український фронт шляхом укладення сепаратної угоди з УГА.

Однак ще до осені 1919 р. керівництво Білого руху Півдня Росії здійснює низку послідовних і цілеспрямованих кроків, результатом яких мало стати поглиблення суперечностей в українському національному русі. Зокрема, у розпорядженнях А.І. Денікіна наголошувалось на “необхідності дружнього ставлення до галичан із метою виведення їх із підлеглості Петлюрі” (накази від 21 серпня і 22 вересня 1919 р.)²⁶. Подібним чином орієнтувались і війська Полтавської групи, які наприкінці серпня 1919 р. вступили у безпосередній контакт з українськими арміями – їм, зокрема, наказувалось “зберігати стримано-коректні взаємини з галичанами, не розпочинаючи військових сутичок”, “діяти згідно з укладеними з ними (галичанами. – Прим. автора) угодами і... без необхідності вогню не відкривати”²⁷.

Політику керівництва ЗСПР наочно ілюструє і доля обеззброєних 31 серпня 1919 р. у Києві галичан, яких нараховувалось близько 2 тисяч²⁸. Згідно з розпорядженням штабу ЗСПР тих із галичан, які відмовились вступити до лав ЗСПР, належало звільнити, незважаючи на існуючі заперечення – генерал-губернатор Києва М.Е. Бредов вважав, що звільнені полонені можуть поповнити повстанські загони, які діяли проти ЗСПР²⁹.

Отже, політика демонстрування дружнього ставлення до УГА, здійснювана командуванням ЗСПР, була спрямована на підрич єдності українського фронту шляхом протиставлення наддніпрянцям галичан та нейтралізації останніх. Однак доцільно припустити, що як політичне керівництво ЗУНР, так

і УГА повинні були відіграти важливу роль у реалізації планів керівництва Білого руху Півдня Росії відносно Східної Галичини, адже галицькі очільники не приховували своїх антипольських настроїв та намірів силою відібрати у найближчому майбутньому Східну Галичину від поляків³⁰. Можливо, не випадково у тексті угоди УГА із Збройними силами Півдня Росії від 6 листопада 1919 р. (Зятківська угода) був наявний пункт про припинення діяльності галицького уряду й переїзд його до Одеси під егіду командування військ Новоросійської області³¹. Це, як і отримання контролю над УГА, відкривало нові перспективи для командування ЗСПР – адже за відсутності у керівництва Білого руху будь-яких юридичних підстав висувати претензії на Східну Галичину, використання у політичних комбінаціях уряду ЗУНР давало можливість впливати відповідним чином на європейську суспільну думку та прямо ставити питання про долю Східної Галичини.

Отже, проблема державно-правового статусу Східної Галичини займала важливе місце у політичній діяльності керівництва Білого руху Півдня Росії. Східна Галичина розглядалася ним як територія, що безсумнівно тяжіє до Росії і неминуче, негайно чи в майбутньому, буде до неї приєднана.

Зважаючи на міжнародну ситуацію у 1919 р. та за відсутності формальних підстав претендувати на Східну Галичину, керівництво Білого руху демонструвало свою позицію за допомогою дипломатичних та політичних заходів, які втілились у невизнання східного кордону Польщі, підтримку громадсько-політичних організацій, що виступали за входження Східної Галичини до складу Російської держави, розробку власних політичних комбінацій щодо приєднання Східної Галичини до Росії.

¹ Литвин М.Р., Науменко К.Є. Історія ЗУНР / М.Р. Литвин, К.Є. Науменко. – Львів: ОЛІР, 1995; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / Відпов. ред. О.Ю. Карпенко. – Івано-Франківськ, 2001; Ковальчук М. Невідома війна 1919 року: українсько-білогвардійське збройне протистояння / М. Ковальчук. – К.: Темпора, 2006.

² Ушаков А.И., Федюк В.П. Белое движение и право наций на самоопределение / А.И. Ушаков, В.П. Федюк // Проблемы политической и экономической истории России. Сборник статей. К 60-летию профессора В.В. Журавлева. – М.: “Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН), РНИС и ИП, 1998. – С. 102 – 118. – С. 113.

³ Деникин А.И. Очерки русской смуты. – в 3-х кн. – кн. 3 / т. 4, т. 5: Вооруженные силы Юга России / А.И. Деникин. – М.: Айрис-пресс, 2003. – 832 с. – С. 527.

⁴ Билимович А.Д. Деление Южной России на области / А.Д. Билимович // Труды Подготовительной по национальным делам комиссии. Малорусский отдел. – Выпуск 1: Сборник статей по малорусскому вопросу. – Одесса: Типография изд-ва “Русская культура”, 1919. – С. 106 – 110. – С. 106.

⁵ Там само. – С. 108.

⁶ Procyk A. Russian Nationalism and Ukraine. The Nationality Policy of the Volunteer Army during the Civil War / A. Procyk. – Edmonton-Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1995. – 202 p. – P. 136.

⁷ Деникин А.И. Вказ. праця. – С. 575.

⁸ Там само. – С. 577.

⁹ Центральний Державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО), ф. 3696, оп. 2, спр. 280, арк. 171, 172.

¹⁰ Juzwenko A. Polska a “biala” Rosja (od listopada 1918 do kwietnia 1920 r.) / A. Juzwenko. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdansk: Zakład narodowy imienia Ossolinskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1973. – 296 s. – S. 241.

¹¹ Деникин А.И. Вказ. праця. – С. 577.

¹² Линниченко И.А. Русские начала в Русской Галиции / И.А. Линниченко // Труды Подготовительной по национальным делам комиссии. Малорусский отдел. – Выпуск 1: Сборник статей по малорусскому вопросу. – Одесса: Типография изд-ва “Русская культура”, 1919. – С. 70 – 79. – С. 78.

¹³ Ушаков А.И., Федюк В.П. Вказ. праця – С. 113.

¹⁴ Центральний Державний архів громадських об'єднань України, ф.1, оп. 20, спр. 39, арк. 104.

¹⁵ Государственный архив Российской Федерации (далі – ГАРФ), ф. 5936, оп. 1, д. 42, л. 5.

¹⁶ Российский Государственный военный архив (далі – РГВА), ф. 40238, оп. 1, д. 38, л. 11-12.

¹⁷ Там само. – л. 12.

¹⁸ Панейко В. З'єднання держави Східної Європи. Галичина й Україна супроти Польщі й Росії / В. Панейко. – Відень, 1922. – 82 с. – С. 77.

¹⁹ ГАРФ, ф. 5936, оп. 1, д. 105, л. 2-7об.

²⁰ Там само. – л. 7.

²¹ Там само. – л. 2-2об.

²² Там само. – л. 7-7об.

²³ Волков С.В. Белое движение. Энциклопедия гражданской войны / С.В. Волков. – СПб.: Издательский Дом “Нева”, М.: Изд-во “ОЛМА-ПРЕСС”, 2003. – 672 с. – С. 239, 525.

²⁴ Ваврик В.Р. Карпатороссы в корниловском походе и Добровольческой армии / В.Р. Ваврик. – Львов: Типография Ставропигийского института, 1923. – 43 с. – С. 21.

²⁵ Деникин А.И. Вказ. праця – С. 677.

²⁶ Там само. – С. 678.

²⁷ РГВА, ф. 39694, оп. 1, д. 2 (ч.1), л.267, 241об.

²⁸ Там само. – ф. 39660, оп. 1, д. 159, л. 15об.

²⁹ Там само. – ф. 39694, оп. 1, д. 2 (ч. 2), л. 452-453, 516.

³⁰ ЦДАВО, ф. 2188, оп. 1, спр. 61, арк. 22.

³¹ Гражданская война на Украине 1918 – 1920: Сборник документов и материалов / Отв. ред. С.М. Короливский. – в 3 т., 4 кн. – т. 2: Борьба против деникинщины и петлюровщины на Украине (май 1919 – февраль 1920 г.). – К.: Наук. думка, 1967. – 918 с. – С. 471.

УДК: [061.2:338.48 – 6:908](477.83/.86)“1924/1939”

© Борис Білецький, Роман Гишук (Чернівці)

ТОВАРИСТВО “ПЛАЙ” ЯК КООРДИНУЮЧИЙ ОРГАН ТУРИСТИЧНО-КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛИЧИНІ (ДО 90-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ УТВОРЕННЯ)

У статті зроблена спроба дослідити історію зародження і розвиток товариства «Плай» та перетворення його в координуючий орган туристично-краєзнавчої діяльності в Галичині в контексті вітчизняної історії ХХ – початку ХХІ ст.

Ключові слова: краєзнавча туристика, рідний край, екскурсії краєзнавців, молодіжні товариства, публікації в пресі, музеї.

Б. Білецький, Р. Гишук

Общество “Плай” как координирующий орган туристическо-краеведческой деятельности в Галичине (К 90-летию со дня образования)

В статье сделана попытка исследовать историю зарождения и развитие общества “Плай” и превращение его в координирующий орган туристическо-краеведческой деятельности в Галичине в контексте отечественной истории ХХ – начала ХХІ в.

Ключевые слова: краеведческая туристика, родной край, экскурсии краеведов, молодежные общества, публикации в прессе, музеи.

B. Biletsky R. Hushchuk

“Ply” Corporation as Coordinative Organ of Tourism and Local History Activity in Galicia (Devoted to the 90th Anniversary of Foundation)

An effort to explore the history of the origin and development of “Ply” corporation and turn it into a coordinating body of tourism activity and local history in Galicia under the frames of national history of XX-XXI century has been made in the article.

Key words: regional tourism, homeland, ethnographers, tours, youth organization, publications in the press, museums.

В сучасних умовах, коли гостро стоїть питання національного та культурного відродження, дальшого розвитку і зміцнення Української держави, виховання національно свідомих і високоінтелектуальних громадян, виключна роль у цих процесах належить громадським організаціям загалом і молодіжним зокрема, покликаним виховувати активних, соціально компетентних, орієнтованих на здоровий спосіб життя і самовдосконалення її будівничих. Цими проблемами стурбована українська громадськість, ними зайнята значна частина українських вчених. Серед них можна, насамперед, назвати таких, як А.Блажкевич, О.Вацеба, М.Гуйванюк, Ю.Жданович, І.Крип’якевич, Ю.Луцький, І.Піддубний, Б.Савчук, І.Шумський¹ та ін.

В цьому контексті заслуговує на увагу досвід діяльності, набутий українськими молодіжними організаціями в галузі туристично-краєзнавчої роботи, координуючу роль серед яких відіграло товариство “Плай”. Такий досвід вимагає вивчення, узагальнення і застосування у практиці виховання підростаючого покоління.

Важливою передумовою виникнення товариства “Плай” стала давня і багата традиціями діяльність місцевих товариств і аматорів пізнавального мандрівництва та краєзнавчої туристики. Вже у першій половині ХІХ ст. завдяки діяльності таких активних і дійових прихильників туризму, як Я.Головацький, І.Франко, Б.Барвінський, І.Свенціцький, І.Крип’якевич, відбувалися організовані туристичні походи й екскурсії². Проте діяли ці осередки розрізнено, без належної координації, а екскурсії та мандрівки часто проводилися без відповідної попередньої наукової підготовки тощо. Це негативно позначалося на їх якості, через що туризм здебільшого мав розважальний і спортивний, аніж краєзнавчо-пізнавальний характер. У газеті “Діло” про причини таких явищ зазначалося, що “туристичний рух має в нас багато прихильників, але відчутним є брак організації”³.

Вирішити названу проблему можна було лише спільними зусиллями аматорів туристично-краєзнавчої практики та громадськості, завдяки котрим у жовтні 1924 р. було засновано туристично-краєзнавче товариство “Плай” як центральний координуючий орган у справі організації крайового туризму в Галичині. Проте до реалій була ще довга і складна дорога, пов’язана з об’єктивними і суб’єктивними обставинами. Його фундаторами стали відомі краєзнавці й історики І.Крип’якевич³, Б.Януш, Є.Пеленський та Ю.Полянський⁴, які втілювали в життя ідеї “класиків” галицького краєзнавства – І.Франка, М.Грушевського, С.Рудницького, В.Кубійовича, І.Крип’якевича, О.Степанів, І.Теслі, Ю.Целевича, Б.Заклинського та інших відомих постатей краю ХVІІІ-ХХ ст.⁵